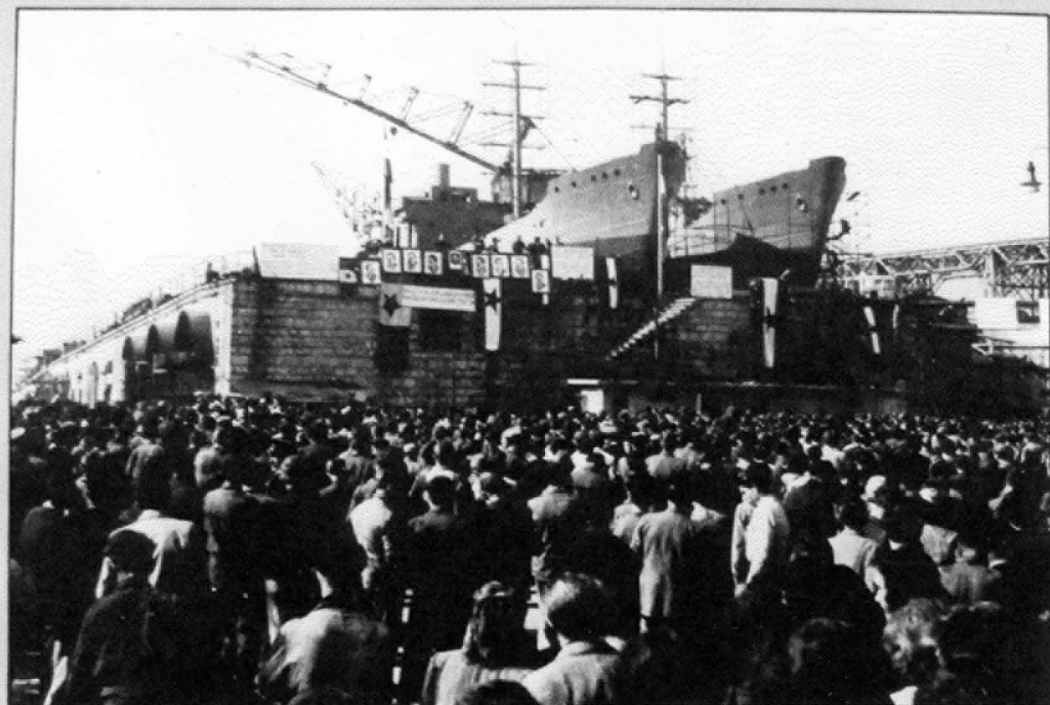

30. MAJ / RIZEK 122314 500R

Uvođenje radničkog samoupravljanja u radnu organizaciju bila je revolucionarna novost. Već u veljači 1950. godine u »3. maju« bira se tzv. pokusni radnički savjet koji je trebao pripremiti sve uvjete za izbor radničkog savjeta u rujnu iste godine. Na slici gore je predizborni miting radnika Brodogradilišta u veljači 1950. godine. Datum 30. rujna 1950. u Brodogradilištu se drži povije-

NAPISANU MISAO KARLA
-TVORNICE RADNICIMA-
OSTVARILA JE PRVA U SVIJETU
SOCIJALISTIČKA JUGOSLAVIJA
POD RUKOVODSTVOM SVOJE KP.
I TITA
DNE 30-IX-1950 RADNICI OVOG
KOLEKTIVA IZABRALI SU
»RADNIČKI SAVJET«
PREUZELI UPRAVU U BRODOGRADILIŠTA

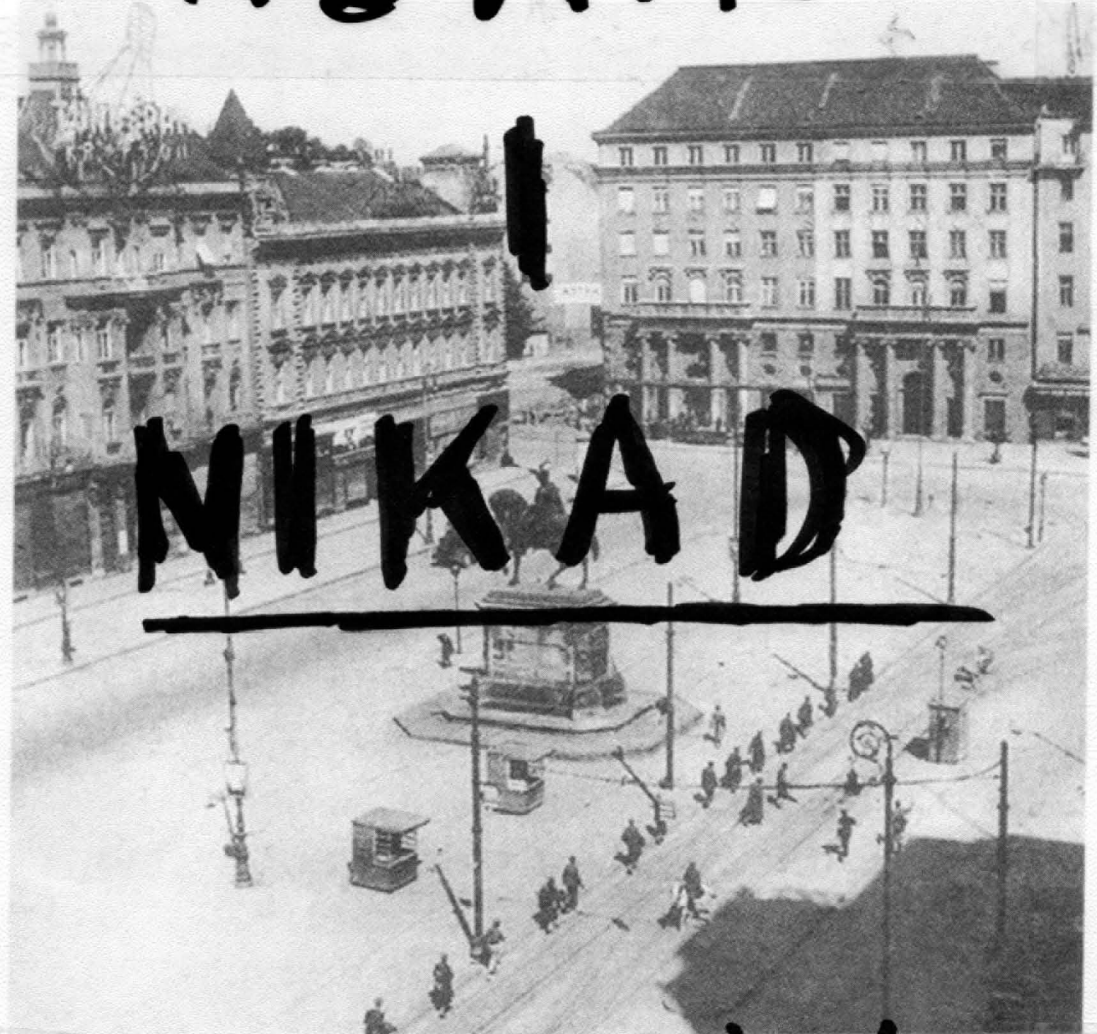
snim. Tada je, definitivno, u »3. maju« konstituirana samoupravna radna organizacija na temeljima »Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim poduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva«, kako glasi puni naziv toga povijesnog dokumenta.

WWW.IRATIONAL.ORG/VAHIDA/HISTORY/

SOCIJALIZAM

NEKAD

NIKAD

DISPUTED HISTORIES / VOL. 4

Obje fotografije prikazuju ulazak partizana u Zagreb u svibnju 1945. Uočavaš li razlike među njima? Komentiraj ih.

OVAJ SVEZAK REZULTAT JE
RADIONICE TE JE NJEGOVO AUTORSTVO
DELJENO IZMEĐU UČESNIKA ISTE
MOŽE SE UMNOŽAVATI, DELITI,
KOPIRATI U CELINI ILI DELOVIMA

RIJEKA, 2013

REDAKCIJA:

1. MATEJA PAVLIČ
2. INGRID JERKOVIČ
3. IRINA GUROVA
4. MATEJA SINČIČ
5. IVA KOVAČ
6. ELVIS KRSTULOVIC
7. NEMANJA CVIJANOVIČ (FOKUS GRUPA ZA SIZ)
8. (SPECIJALNI GOST I INSPIRATOR)
MIRO SIMČIČ
9. (MODERATOR)
VAHIDA RAMUJKIČ

ORGANIZACIJA I
TEHNIČKA POMOĆ

HVALA: ANTONIJU KISELIČU
ZA OBILAZAK ZNAMENITOSTI
GRADA RIJEKE, OSOBLJU
SPOMEN MUZEJA LIPA

NEMANJI CVIJANOVIČU ZA POZAJMLJIVANJE
KLJUČNOG VOĐBENIKA ZA RADIONICU I VOŽNJU
KROZ RIJEKU I DO LIPE PO KIŠI, MIRU SIMČIČU ZA
NADAHNUTE PRIČE I UGOŠĆAVANJE U SVOM
DOMU U ŠAPJANIMA, IVI I ELVISU ZA TEHNIČKU POMOĆ
I ORGANIZACIJU, NEBOJŠI MILIKIČU ZA NASLOV

* Samoupravne interesne zajednice (SIZ-ove) osnivaju radni ljudi radi zadovoljavanja svojih osobnih i zajedničkih potreba i interesa kao i radi usklađivanja rada u oblasti za koju se one osnivaju. Tako se na načelima uzajamnosti i solidarnosti ostvaruju osobne i zajedničke potrebe, primjerice u oblastima odgoja i obrazovanja, kulture, znanosti, zdravstva i socijalne zaštite. Time se osiguravaju prava radnika i drugih radnih ljudi koji u njima udružuju sredstva i odlučuju o tim sredstvima. Poslovima SIZ-ova upravljaju skupštine koje čine delegati. Delegate biraju i opozivaju članovi SIZ-ova.

KORIŠĆENA LITERATURA:

POVJEST
II SR ŠKOLE

12 KOLEKCIJE NEMANJE
CVIJANOVIĆA

TOMO ŽUBELIĆ
DR. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ
ŠKOLSKA KNJIGA
ZAGREB 1977

POVJEST 4 (OPŢE)

SUZANA LEČFK
M. NAIBER-AKČIĆ
DAMIR. AGIČIĆ
TVRTKO JAKOVINA

POLITIKA I GOSPODARSTVO

NATASA VULIĆ
DR. SC. ĐURO BENIĆ
ŠK. KNJIGA, ZAGREB
2002 (2002)

IV GIMNAZIJE / D.H.

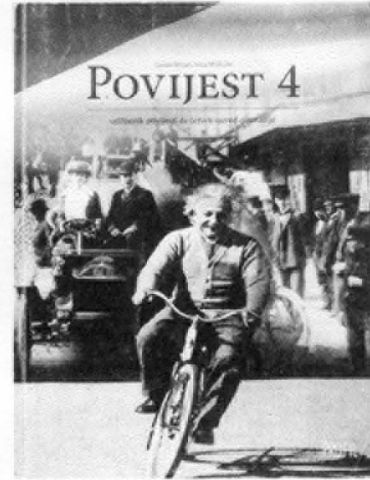
JOSIP JURČEVIĆ
MARIJA RAIĆ
ALFA, ZAGREB 2009

POVJEST VIII (DH)

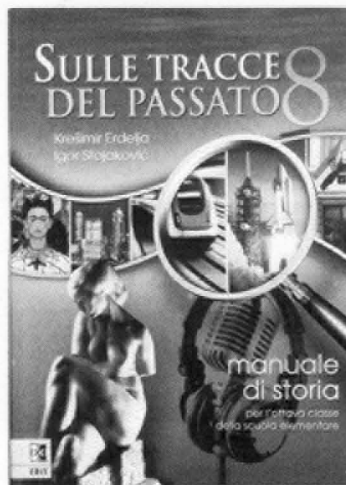
I. ĐUKIĆ, K. ERDELJA
I. STOJAKOVIĆ
ŠK 2003 (2009)

TROGODIŠNJE STRUKOVNEŠ.
HRVATSKA POVIJEST (DH)

GORAN MILJAN
IVICA MIŠKULIĆ
PROFIL, ZAGREB 2009

4. GIMNAZIJE D.H.

KREŠIMIR ERDELJA
IGOR STOJAKOVIĆ
EDIT, 2010 RIJEKA

SULLE TRACCE DEL PASSATO
(ITALIJANJO 12. BRAZ. (DH)

SOUR, BRODOGRAD
INDUSTRIJE 3. MAJ
RIJEKA

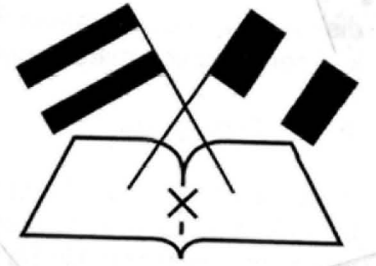
3 MAJ SLOŽENA ORU.
URUŽENOG RADA...

(STR 18-19)

ISTORIJA VIII
ĐORĐE GRUBAČ
ZAVOD,
BEOGRAD 1974

HISTORIJA - POVJEST 8.
M. GANIBEGOVIĆ
SVJETLOST,
SARAJEVO, 2004

ISTORIJA IX
RANKO PEJIĆ
ZAVOD,
IST. SARAJEVO 2005

"POVJESTI U RASPRAVI"

Program galerije SIZ u Molekuli
Delta 5 (zgrada bivšeg Iveksa)
51000 Rijeka

9. listopada u 19:00 sati — uvod u radionicu
10, 11. i 12. listopada (12:00 – 16:00 sati) — trajanje radionice
12. listopada u 16:00 sati — zaključivanje radionice uz druženje

> SOCIJALIZAM NEKAD I NIKAD

S raspadom socijalističke Jugoslavije raspao se i konsenzus oko zajedničke prošlosti. Danas na istom geografskom prostoru, kada se govori o službenim povijesnim interpretacijama, nailazimo na naizgled vrlo različite narative, usmjerene prvenstveno prema stabilizaciji nacionalnih identiteta i kapitalističkog ekonomskog ustrojstva.

Udžbenici povijesti, koji su u upotrebi od 1990ih do danas, su u većoj ili manjoj mjeri — kada se radi o nacionalnim povijestima — kontradiktorni susjednim nacionalnim programima. Međutim pažljivijim uvidom primjećujemo da ovi narativi u svojoj osnovi nisu toliko različiti pošto se povijesne revizije događaju po istom ključu. Koristeći istu matricu i sličan patriotski literarni stil oni selektivno predstavljaju i interpretiraju povijesnu faktografiju a zajedničko im je i veće ili manje relativiziranje ili brisanje tekovina prethodnog socijalističkog sistema, humanističkih vrijednosti poput internacionalizma, društvenog vlasništva, samoupravljanja itd.

Matrice su slične jer su dio istovjetnog šireg narativa — utemeljenje hegemonije neoliberalnog kapitalističkog sistema u kome se nesmetano mogu odvijati privatizacija u socijalizmu stečenog društvenog kapitala i eksploatacija građana od strane novih privrednih i političkih elita. Iako je teško reći da su spomenuti programski konflikti između sličnih narativa samo površinski, jer iza njih sada stoje i ratovi, na tisuće žrtava, veterana, branitelja, raseljenih i izbjeglih osoba, ova radionica pokušat će ispitati problematiku mijenjanja povijesnog narativa kada se radi o periodu razvoja socijalističkih društvenih odnosa, kroz analizu udžbeničkih lekcija iz kojih se učilo prije i poslije 1990ih na bivšim Jugoslavenskim prostorima.

OBRADEN PERIOD: 1945 - 1955

IZVORI: UĐŽBENICI, HRVATSKA IZDANJA
(DETALJNIJE NA KRAJU SVESKA)

JEDINICE JA POBJEDONOSNO ULAZE U ZAGREB.
Zagreb je oslobođen 8. svibnja 1945. Na slici je doček na tadanjem Jelačićevu trgu (danas Trg Republike). Odmah zatim održan je veličanstveni miting, a uskoro je u Zagreb došla i vlada FD Hrvatske s dr Vladimirom Bakarićem na čelu.

i nakon kapitulacije Njemačke sa željom da se probiju iz Jugoslavije. Kada su vidjeli da se ne mogu probiti dalje prema sjeveru i predati Saveznicima koji su već bili u Austriji, njemački zapovjednici zajedno sa svojim iscrpljenim trupama predavali su se jedinicama Jugoslavenske armije. Tako je 15. svibnja 1945. obustavljena obostrana paljba. Time je završeno ratovanje na teritoriju Jugoslavije koje je počelo 1941.

Jugoslavenski vojnici su izvršili svoj zadatak — oslobodjenje cijele Jugoslavije. U njihovom vrhovni komandant Josip Broz Tito. Nakon završetka rata naša je zemlja doživjela toliko želje.

Oslobodilački rat i revolucija naroda Jugoslavije završili su pobjedom NOV na bojnopolju i stvaranjem slobodne i nezavisne države — Demokratske Federativne Jugoslavije.

● Kako su snažni Jugoslaviji trajao

**nestanak
folksdojčera**
Vladimir Geiger

Najteža je sudbina nakon rata zadesila Nijemce u Jugoslaviji. Velik broj ih je pobjegao ili su protjerani, dio je završio u logorima, dok su brojni "folksdojčeri" osuđeni na dugogodišnje zatvorske kazne ili smrt, a oduzeta im je cijela imovina. Također, nisu mnogo bolje prošli ni Talijani u Istri, Hrvatskom primorju i Dalmaciji. Mnogi su morali zauvijek napustiti svoje domove.

POVJEST 4 PROFIL
ZAGREB 2000

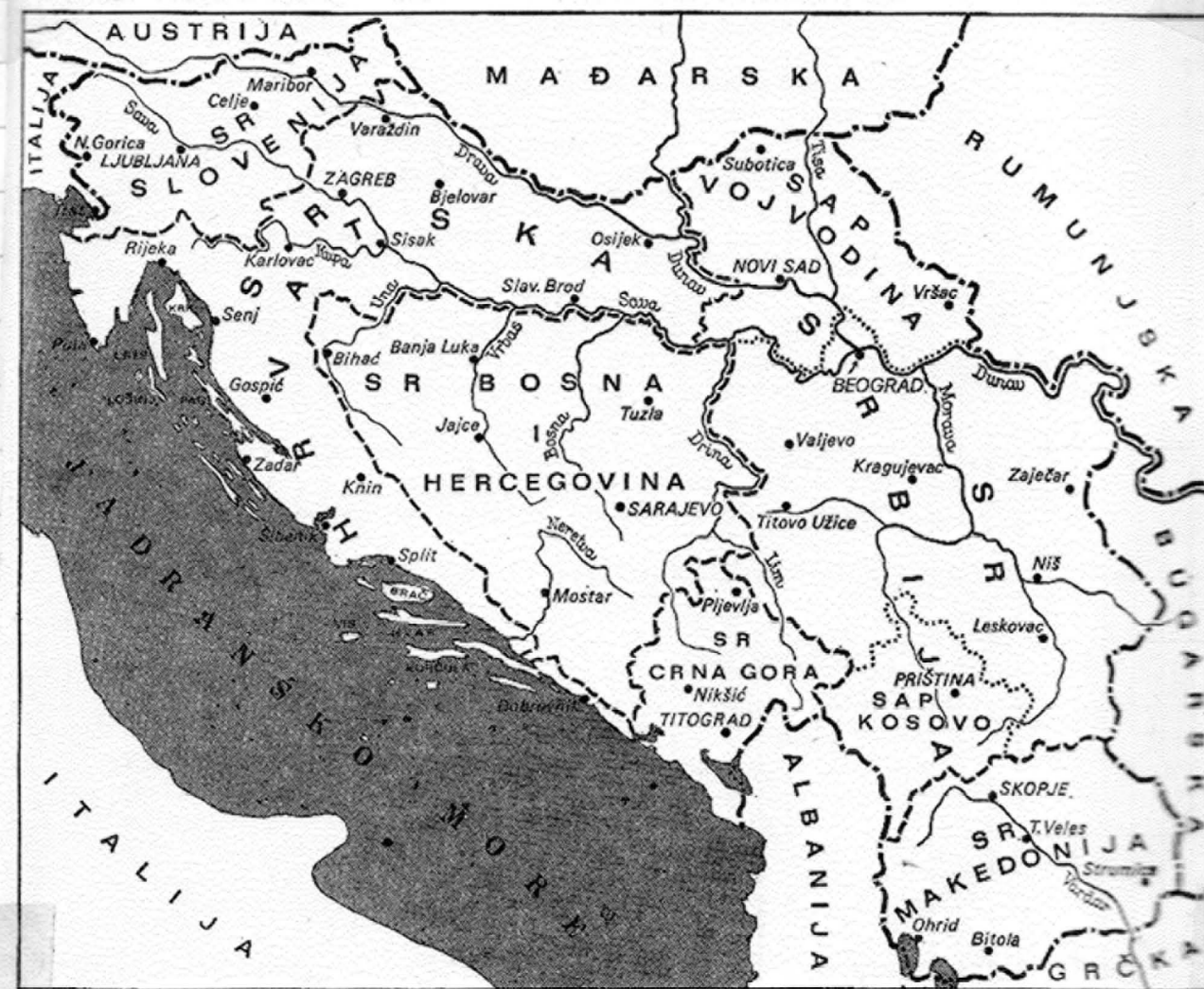
PITANJE GRANICA

O granicama među pojedinim republikama DFJ u partijskom političkom vrhu više se počelo razgovarati pred kraj rata. S vremenom su one

POVJEST 4, 2000
PROFIL

postajale sve veći problem. Najveći su problem predstavljale granice Hrvatske sa Srbijom (tj. Vojvodinom). Povijesne granice Trojedne Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije na istoku nalazile su se na Savi i Dunavu. Preko Dunava u Bačkoj je, pored Srba, Mađara i Nijemaca, živio i velik broj Hrvata. Nakon mučnih natezanja u različitim komisijama za granice ustanovljena je današnja granica Hrvatske — istočni dio Srijema pripao je autonomnoj Vojvodini, koja je pak ušla u sastav Narodne Republike Srbije. Rijeka Dunav od mađarske granice do Iloka ostala je granica između Hrvatske i Srbije. Potom se granica vratila malo na zapad — do Šida — i odatle spustila na rijeku Savu.

POVJEST 2
ŠK 1977

JUGOSLAVIJA NAKON RJESENJA TRSCANSKOG PITANJA 1954.
Usporedite ovu kartu Jugoslavije s kartom na str. 104. Zaključite do kakvih je promjena došlo u unutrašnjoj podjeli i promjeni granica? Da li danas neki naši sunarodnjaci žive izvan granica SFRJ?

Odnosi između blokova i država

Gospodarske, političke i kulturno-povijesne razlike između blokova i država u tim vojno-političkim savezima, veoma su velike. Politička proturječnost između **socijalističkih i kapitalističkih država** osnovna je značajka suvremenog svijeta. Ali postoje i razlike između **gospodarski nerazvijenih i razvijenih zemalja**, kao i razilaženja u blokovima, npr. između SAD i Francuske, Velike Britanije i nekih evropskih država SSSR-a i Rumunjske itd.

I u pojedinim državama ima nacionalnih, rasnih i vjerskih problema koji uzrokuju krize, nemire, pa i oružane sukobe (npr. rasni neredi u SAD, apartheid u Južnoj Africi i Istočnoj Rodeziji, položaj Kurda u Iraku, sukobi katolika i protestanata u Irskoj, borbe u Bijafri, Libanonu itd.).

Današnji je svijet pun proturječnosti, raznolik i nejedinstven. »Hladni rat« samo je djelomično ublažen, **lokalni ratovi** i dalje traju, a razlike između blokova, država, naroda, rasa i vjera samo se prividno smanjuju.

Trka u naoružanju se nastavlja, zalihe nuklearnog oružja rastu, nova se strašna oružja i dalje otkrivaju i usavršavaju, a svi pokušaji pregovora o **razoružanju** uglavnom ne uspijevaju. Trka u naoružavanju prenijela se sa zemlje u svemir pa svaki tehnički i znanstveni uspjeh postaje pitanje prestiža i dobiva vojni i ratni prizvuk.

Hladni rat

Već u završnim godinama rata, prilikom razgovora o ratnoj strategiji i političkim pitanjima, uočavala se sve veća podvojenost među savezničkim silama. Na jednoj strani su bili **interesi zapadnih savezničkih sila** (koje su predvodili SAD i V. Britanija) a na drugoj **interesi SSSR-a**. Tada su oštriji sukobi izbjegavani radi glavnog zajedničkog cilja - ratne pobjede nad Njemačkom i Japanom.

Međutim, **suprotstavljenost interesa** između dva društveno-politička sustava (**kapitalizma i socijalizma**), koji je bio glavno obilježje meduratne Europe, postao je nakon završetka Drugog svjetskog rata temeljno određenje svih međunarodnih odnosa u svijetu. Predvodnik gradanskog dijela svijeta postao je SAD, a na čelu **socijalističkih zemalja** nalazio se SSSR. Socijalističkoj skupini zemalja pripadale su i europske države u kojima su krajem rata komunističke partije uspostavile svoju diktaturu: Poljska, Istočna Njemačka, Čehoslovačka, Mađarska, Jugoslavija, Rumunjska, Bugarska i Albanija. Jugoslavenski i albanski komunisti kasnije su raskinuli čvrste veze sa SSSR-om.

Taj sukob koji je u tom obliku trajao od 1946. do 1990. najčešće je nazivan hladnim ratom. Sam naziv **hladni rat** prvi put je već u siječnju 1946. upotrijebio američki predsjednik Truman. Hladni rat je sadržavao **sve oblike sukobljavanja** (politika, gospodarstvo, kultura, znanost, promidžba, mediji itd.) **osim izravnog oružanog sukoba** sila. No, sile su poticale ili su se uključivale u regionalne i lokalne ratove u svijetu.

Izravni rat između sila nije izbijao uglavnom zbog međusobne **ravnoteže straha**, jer su i SAD i SSSR raspolagali s

Svjetske supersile često su javno pokazivale svoju oružanu moć

Njemačka karikatura prikazuje temeljne proturječnosti poslijeratnog svijeta: sukob kapitalizma i komunizma.

Izravni rat između sila nije izbijao uglavnom zbog međusobne **ravnoteže straha**, jer su i SAD i SSSR raspolagali s

POVIJEST VIII (ALFA) 2004

POVIJEST 2 (SK) 1977

Ponovite

RADNIČKO SAMOUPRAVLJANJE NOVI PRIVREDNI I KOMUNALNI SUSTAV

Promjene nakon napada Informbiroa

- promjene u Petogodišnjem planu
- unutrašnje i vanjskopolitičke promjene

Uvođenje samoupravljanja

- 1950. uvođenje Zakona o upravljanju državnim privrednim poduzećima
- tvornice radnicima — zemlja seljacima

Vrste samoupravljanja

- radničko samoupravljanje preko radničkih savjeta u tvornicama i društveno upravljanje u javnim službama

Pročitajte

OSTVARENJE NAČELA: TVORNICI RADNICIMA!

Vlada FNRJ podnijela je 26. lipnja 1950. Narodnoj skupštini prijedlog »Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim poduzećima od strane radnih kolektiva« koji je idući dan jednoglasno usvojen. Obratila se ovom zakonu, drug Tito je između ostalog rekao:

»... Možda netko misli da će taj zakon biti preuranjen, da radnici neće moći savladati složenu tehniku upravljanja tvornicama i drugim poduzećima. Tko tako misli, taj se vara, a takvo gledanje na to pitanje značilo bi imati nepovjerenje u naše trudbenike, značilo bi ne vidjeti kakve će goleme stvaralačke snage baš to upravljanje razviti kod naših trudbenika, jer će taj zakon našim ljudima više otvoriti perspektivu za njihovu budućnost, za budućnost čitave naše zajednice. To, dakle, ne samo da nije preuranjeno već je došlo i s izvjesnim zakašnjenjem, a razlog za to zakašnjenje treba objasniti time što je naša Partija za donošenje famozne Rezolucije Informbiroa gajila suviše iluzije i suviše nekritički primala i presadivala kod nas sve što se radilo i kako se radilo u Sovjetskom Savezu, pa i ono što nije bilo u skladu s našim specifičnim uvjetima, ni u duhu nauke marksizma-lenjinizma. Htjeli su se gotovi recepti, koji su nam nametani, ili smo i sami težili za njima: bilo je tendencija da se ide linijom manjeg otpora...«

Valja, međutim, naglasiti da su šezdesete i sedamdesete godine prošloga stoljeća ipak donijele određeni gospodarski napredak. On je većim dijelom bio uvjetovan specifičnim političkim položajem Jugoslavije nakon raskida sa SSSR-om. Jugoslavija, kao jedna od zemalja-utemeljitelja pokreta nesvrstanosti, odabrala je politiku suradnje sa zemljama istočnoga (komunističkog) i zapadnoga (kapitalističkog) bloka. Time joj je otvorena mogućnost dobivanja inozemnih kredita na Zapadu, a oni su onda bili temelj gospodarskog (ponajprije industrijskog) razvoja. Međutim, ti su **kredit**, kada su počeli stizati obroci za otplatu, **bili i jedan od uzroka krize u osamdesetim godinama**. Valja još napomenuti da je relativno otvaranje prema zapadnim zemljama olakšalo strancima ulazak u zemlju, što je onda povoljno utjecalo i na razvoj turizma.

Politika i gospodarstvo
SK 2002

komandno
gospodarstvo

Vlada se u takvim državama može ponašati diktatorski, a može pokušati biti i demokratska. Doslavno može određivati stanovništvu što jesti i piti, što odijevati i obuvati, te tko će živjeti bogato, a tko siromašno.

Povijest 2009
trogodišnje stankovne škole (SK)

PLOČA NA TVORNICI »PRVOBORAC« U SOLINU GDJE JE IZABRAN PRVI RADNICKI SAVJET U JUGOSLAVIJI.

Decentralizacija upravljanja i razvoj socijalističke demokracije

U političkom životu isticala se postupna izgradnja komunalnog sustava kao okosnice samoupravnog društva. Bili su to novi oblici vlasti. Njima je označen početak prenošenja vlasti s organa federacije i republika na kotarske, gradske i mjesne narodne odbore. Tako se i u praksi provodila decentralizacija našeg političkog sustava radi daljnje uspješne izgradnje samoupravnog socijalizma.

U SFR Jugoslaviji društvenim sredstvima za proizvodnju upravljaju proizvođači pa nema izrabljivanja. Takvo društveno upravljanje postoji u svim područjima društvenog života komune. Jačala je materijalna osnovica općine, pa je došlo do ubrzane decentralizacije. Sve je to značilo i stabilizaciju gospodarskog i političkog života. Usavršavao se novi društveni, gospodarski i politički sustav. Građani sve više odlučuju o svim društvenim poslovima, a uloga države postupno odumire.

● Objasnite što znači odumiranje države?

Komunalni sustav 1955.

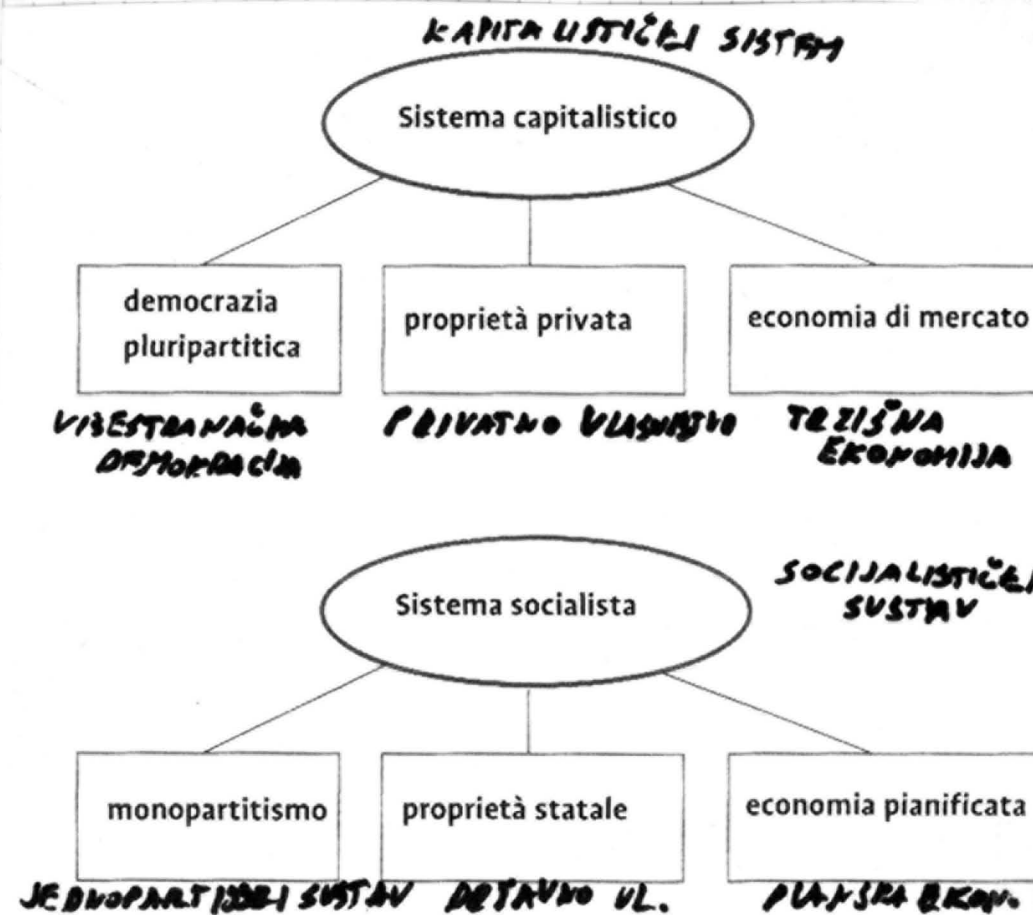
Decentralizacija i samoupravljanje u političko-teritorijalnim jedinicama prošireni su 1955. Zakonom o narodnim odborima kojim je u nas uveden komunalni sustav. Osnovna društveno-politička teritorijalna i gospodarska zajednica jest općina ili komuna. Komuna je političko-teritorijalna organizacija u kojoj narod sam upravlja i ostvaruje svoja politička i samoupravna prava. Osim toga komuna je i društveno-gospodarska zajednica u kojoj članovi organiziraju proizvodnju, potrošnju i financiranje svih zajedničkih djelatnosti. Uvođenje komunalnog sustava ubrzalo je razvoj samoupravljanja i prenošenje državne vlasti neposredno na građane.

La divisione del mondo in blocchi contrapposti e la guerra fredda

Negli Stati dell'Europa centrale e orientale liberati dall'esercito sovietico i comunisti gradualmente presero il potere. I comunisti erano sotto il diretto controllo di Stalin, dato che era stato lui a fare in modo che prendessero il potere. Sotto questo punto di vista la Jugoslavia e l'Albania rappresentavano un'eccezione.

LIBRO D'ISTORIA 8 (5K) 2009

U zemljama centralne i istočne Europe oslobodene od strane Sovjetske armije komunisti preuzimaju vlast. Komunisti su bili pod direktnom kontrolom Staljina s obzirom da im je osigurao položaj na vlasti. U tom smislu, Jugoslavija i Albanija bile su iznimka.

Organizacija **Ujedinjenih naroda**, a osobito njezino Ekonomsko-socijalno vijeće i specijalizirane organizacije (UNESCO, UNICEF, FAO) nastoje ubrzati kulturni i gospodarski razvoj nerazvijenih. U tome im pomažu sve naprednije zemlje i **SFR Jugoslavija**. Međutim, neke kapitalističke države nastoje da pomoć i zajmove iskoriste za političke ustupke i utjecaj u nerazvijenim zemljama. U tome se osobito ističu SAD koje su preko svoje obavještajne organizacije (CIA) izvršile političke udare u zemljama koje nisu uspjele gospodarski i politički vezati uza se (npr. u Kongu, Gani, Kambodži i Čileu 1973).

Pročitajte

BEOGRADSKA KONFERENCIJA TRAŽI MIR MEĐU NARODIMA

Na konferenciji nesvrstanih zemalja u Beogradu (1—6. rujna 1961) usvojen je **Apel za mir** iz kojeg donosimo pojedine odlomke:

»1. Ova konferencija: šefova država i vlada izvanblokovskih zemalja duboko je zabrinuta što čak i pored već postojeće zategnutosti, ozbiljna i kritična situacija kao nikada ranije prijete svijetu neposrednom i zloslutnom mogućnošću sukoba koji bi se kasnije skoro sigurno mogao razviti u svjetski rat. U ovo doba atomskog oružja i nagomilavanja sredstava za masovno razaranje takav sukob i rat neizbježno bi doveli do pustošenja dosad neviđenih razmjera, ako ne i do uništenja svijeta.

2. Ova konferencija smatra da se ta katastrofa mora izbjeći, i da je stoga neodložno i hitno potrebno da zainteresirane strane, a naročito SAD i SSSR, odmah obustave svoje ratne pripreme... i ponovno započnu pregovore za mirno rješenje postojećih razilaženja...

4. Ova konferencija izražava ozbiljnu nadu da će sve nacije, koje nisu ovdje predstavljene, svjesne krajnje težine situacije uputiti sličan apel vođama dotičnih sila izražavajući i ističući želju i riješenost cjelokupnog čovječanstva da dočeka ostvarenje trajnog mira i sigurnosti za sve narode.«

TITO O POLITICI KOEGZISTENCIJE

Predsjednik Tito jedan je od tvoraca **koegzistencije**. Donosimo odlomak iz njegovog **izjave** br. 2/1960. u kojem objašnjava

»Koegzistenciju treba shvatiti ne kao životarenje već kao međunarodne odnose na sasvim novim gućuju najživlju, miroljubivu aktivnost između sistemima. Preduvjet za takvu koegzistenciju je na miran način, a da se sila i ratovi stave izvan zatišje, ili manevar u tom smislu tko će kog na znači trajnije norme i principe koji u današnjim međunarodnim odnosima.

Koegzistencija isključuje miješanje u unutrašnju egzistenciju u međunarodnim odnosima ne smije u pojedinim zemljama, s društvenim promjenama među klasama. Stvar je naroda pojedinih država putem treba da ide razvitak unutrašnjeg društva

zanimljivost

Od početka postojanja socijalističke Jugoslavije sustavno je graden kult Titove ličnosti. Primjerice, njegov je rodendan proglašen državnim praznikom (Dan mladosti) te je svake godine cijelom zemljom prolazila tzv. štafeta mladosti koja mu je s rodendanskim željama bila predavana na završnoj svečanosti priređivanoj na stadionu JNA u Beogradu. Kult Titove ličnosti nametan je i djeci već od prvoga razreda osnovne škole, o čemu svjedoči i pozdrav kojim je obično započinjala nastava: jedan od učenika (redar ili predsjednik razreda), s rukom prislonjenom na čelo (što je podsjećalo na partizanski pozdrav), izgovarao bi pozdrav „Za domovinu s Titom!“, a ostatak učenika bi, u stavu mirmo, odgovarao: „Naprijed!“

Ocjene pokreta nesvrstanih danas su različite. Možemo reći da je on u hladnoratovskoj podjeli predstavljao svojevrsno osvježenje i pozitivnu alternativu. Iako njihovi zahtjevi nisu nailazili na velike učinke, ipak su uspjeli određene probleme povezane s razvojem i gospodarstvom staviti na međunarodnu političku scenu. S druge strane, državama članicama tog pokreta zamjera se što nisu pridavale gotovo nikakav značaj promicanju demokracije i temeljnih ljudskih prava, nego su podržavale autokratske režime pojedinih zemalja članica, a pod krinkom neuplitanja u unutrašnja pitanja tih zemalja.

ŠIK 2009

PROFIL 2009
POVJEST 4

model

na
aviji,
io

Tito

je
ilijana

oski posjed

radničko
samoupravljanje
seljačke
radne
zadruga

Sukob Staljin - Tito

U trenucima kada je Jugoslavija počela postizati uspjehe u sprovođenju plana zaprijetila je opasnost od Sovjetskog saveza i zemalja tzv. narodne demokratije, koje su bile članice Informbiroa (Informacioni biro komunističkih i radničkih partija).

Informbiro (IB) je osnovan u Poljskoj septembra 1947. godine uz učešće komunističkih partija iz Evrope, a njihove članice bile su KP SSSR-a i KPJ. Biro je osnovan s ciljem razmjene iskustava i postizanja uzajamne suglasnosti čiji je cilj bio da Staljin ostvari potpunu kontrolu, ne samo nad navedenim partijama, nego praktično nad cjelokupnim svjetskim komunističkim pokretom. Kao sjedište Informbiroa određen je Beograd, a od napada na Jugoslaviju sjedište je preseljeno u Bukurešt. Kako Tito nije htio da se potčini njegovom diktatu, Staljin je putem "Rezolucije o stanju u KPJ" oštro napao cjelokupno jugoslavenko rukovodstvo pod izgovorom da vodi antisovjetsku politiku i da skreće sa puta izgradnje socijalizma. Od tada je počela velika kampanja protiv Jugoslavije uz stalne oružane prijetnje i provokacije. Putem Informbiroa Staljin je htio da stvori utisak kako KP Jugoslavije napadaju i osuđuju i druge komunističke partije Evrope.

Rezolucija Informbiroa i sukob Tita sa Staljinom imali su višegodišnje posljedice na stanje i odnose u samoj Jugoslaviji. Sukob sa Staljinom izazvao je rascjep unutar KPJ što se odrazilo na prilike u cijeloj zemlji. Nakon objavljivanja rezolucije Informbiroa u zemlji je počeo progon svih onih koji su se izjasnili za Staljina a protiv Tita. Takvi su nazivani informbirovcima, a u narodu poznatiji kao "ibeovci". Oko 20% cjelokupnog članstva KPJ izjasnilo se za Rezoluciju.

Posljedice sukoba Staljin - Tito

Razlaz i sukob sa Sovjetskim Savezom opredijelili su jugoslavenko rukovodstvo za "jugoslavenki" put u socijalizam. Taj sukob imao je dvije neposredne posljedice na političke i ekonomske prilike u Jugoslaviji. Prva je zavođenje sistema radničkog samoupravljanja, a druga povećani pritisak na selo i seljake kroz prisilni proces kolektivizacije i obaveznog otkupa.

Radničko samoupravljanje uvedeno je Osnovnim zakonom o upravljanju državnim preduzećima od strane radnih kolektiva, koji je Skupština FNRJ usvojila 27. juna 1950. godine. Sistem je od početka birokratiziran. Država je preko partijskih komiteta sve kontrolirala i držala u svojim rukama. Vremenom je sistem samoupravljanja postao uzrok privredne i političke krize. Nova vlast je još uvijek imala povjerenje naroda i živjelo se u "zanosu velikih ideala i ciljeva". Cijenu svega toga platilo je selo. Nova vlast mnogo je polagala na širenje zadrugarstva u svim oblastima privređivanja, a posebno na selu. Zadrugarstvo je uništeno i u prvi Ustav FNRJ.

U Jugoslaviji je krajem 1945. godine osnovana 31 seljačka radna zadruga, a već krajem 1948. godine bilo ih je 1318. Međutim, razlazom sa Sovjetskim savezom i odbijanjem Rezolucije Informbiroa, jugoslavenko političko rukovodstvo počinje da "ruši kulačke elemente na selu" i sprovodi prisilnu kolektivizaciju. Seljaci su silom tjerani u seljačke radne zadruga, a metode obaveznog otkupa sprovedene su krajnje bezobzirno i represivno. Nerodna i sušna godina samo je pospješila nezadovoljstvo seljaka i bilo je samo pitanje dana kada i gdje će doći do otvorenog seljačkog revolta.

POVJEST 2 (ŠIK) 1977

Muhamed
Ganibegović
Historija
za 8. razred
osnovne
škole
PRISILNI
OTKUP
ZA
REBISTALA
ZA
PROKONIZU
U
LICA
CORIST
ZAJEDNICE
Sarajevo
2004

3. Резолуција Информбироа — После укидања Комунистичке интернационале 1943. године, комунистичке партије нису имале јединствену међународну организацију. С обзиром на погоршавање прилика у свету, осећала се потреба за стварањем једне међународне организације која би помагала раду комунистичких партија измеђујући искуства и усклађујући њихов рад. Године 1947. основан је Информациони биро неких комунистичких партија социјалистичких земаља и комунистичких партија Француске и Италије, познат под називом Информбиро. Међутим, убрзо се показало да председник совјетске владе Стаљин преко Информбироа жели да потчини комунистичке партије, а тиме и социјалистичке земље и да им наметне неравноправне односе.

Члан Информбироа била је и Комунистичка партија Југославије. Стаљин је покушао да присили нашу Партију да му се покори и да се одрекне независности своје земље. Ове захтеве Комунистичка партија Југославије је одбила. После тога, на заседању Информбироа у Букурешту 1948. године, донета је резолуција у којој је наша Партија оптужена да води противну политику и да ради на успостављању капитализма у нашој земљи. Чланови КПЈ су позвани да се побуне и да доведу на власт људе који ће верно служити Стаљиновим интересима. Међутим, то се није остварило. Наши народи су одлучно одбили ове лажне оптужбе и чврсто стали уз КПЈ, са другом Титом на челу, у одбрани независности и слободе наше земље.

После одбијања Комунистичке партије Југославије да се покори резолуцији Информбироа и да прихвати

лажне оптужбе, председник совјетске владе предузео је све мере да би присилио Југославију да му се покори. Социјалистичке земље прекинуле су, једна за другом, економске, културне и друге везе са Југославијом. Раскидање привредних односа озбиљно је пореметило целокупни привредни живот Југославије, јер се дотада више од 50% спољнотрговинске размене одвијало са тим земљама. Осим тога, велике тешкоће настале су и услед политичког и економског притиска на Југославију од стране капиталистичких држава. Због тога је нагло опала трговинска размена са иностранством, што се негативно одражавало на југословенску привреду.

У почетку сукоба КПЈ са Информбироом наша земља је била усамљена. Под жестокиим спољним притиском, Југославија је у том периоду могла да се одржи и да се развија ослањајући се једино на сопствене снаге. Наши народи, предвођени КПЈ и другом Титом, нису жалили напора у борби за очување своје независности. Стаљинови покушаји да Југославију изолује и покори претрпели су неуспех. Југославија је успоставила и развила економске, политичке и културне односе са многим европским, азијским и афричким земљама.

У СССР-у је социјализам имао облик Стаљинове личне диктатуре. Име државе национализована су (одузета у име државе) сва привредна предузећа, основане сељачке радне задруге и државна огледна добра. По сличном моделу учиниле су и остале социјалистичке земље. Неке су, као Југославија, брзо напустиле колективизацију и дозволиле приватни мали сеоски посјед и угоститељске, односно занатске радње. Неки теоретичари социјализам, углавном у СССР, сматрали су да се социјализам треба развијати по јединственом моделу. Други су тврдили да се социјализам треба развијати према локалним могућностима и националним схватањима. Европске социјалистичке земље, (осим Југославије и Албаније), сврстале су се, по угледу на западни капиталистички, у источни социјалистички блок.

Сабинова
Тулски
Југославија
Раскид
односа
Тито -
Стаљин
1948.

Poseban
razvoja
socijaliz
u Jugosl
koji je в
uzrokov
skobom
Staljin -

POVIJEST 2 (SK) 1977

Dobro
Grubač
Istorija za
& razred
osnane
škole,
Beograd,
1974.

← prekid / smanjen
vanjske trgovine
Yugoslavije sa
drugim soc. zem

• privatni se
• ugostiteljski
zanatske
Radnje

Ranko Pejić,
Istorija za 9.
razred osnane
škole
Sarajevo, 2005

Комунистички и социјалистички покрет у свијету

Основна је значајка послјератног доба поступно jaчање и ширење социјалистичког поретка. Данас више од једне трећине пуџанства у свијету живи у земљама које изграђују **социјалистичко друштво**, а и већина новоослобођених земаља прихвата социјализам као уређење које им омогућаје да се што брже развију **господарски, политички и културно**.

Ојачале снаге социјализма djeluju и на капиталистичке државе које у на-
тјецанју са социјалистичким земљама све више нагину према државном над-
зору над средствима за производњу. Те државе страхују од незадовољства
радничке класе и могуће револуције па им зато дају све веће уступке и побољ-
шавају њихов социјални положај (нпр. преузимање енергетских извора у државне
руке, прогресивни порез на зараде, давање miroвина и социјалног осигурања
радницима).

Радничко управљање производњом, које се најприје афирмирало у нашој
земљи, nailazi на одјек и у другим државама социјалистичког и капиталистичког
поретка. Раднички покрет постаје све организиранiji, радништво је све бројније
и проsvјeћеније, па тако расте и његов utjecaj.

Господарски развијене и неразвијене земље

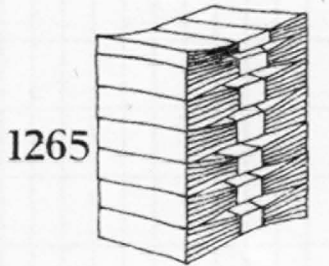
Осим подјеле према друштвеном поретку на капиталистичке и социјалистичке државе, можемо их према ванској политици подијелити на **блоковске и несврстане**. Економски свијет могли бисмо подијелити на **господарски развијену** Европу и Sjeverну Америку и **неразвијене** Азију, Африку и Јужну Америку, односно на богатији и напреднији Sjever и siromašnji и заосталији Jug. У индустријски напреднијим државама sjeverне хемисфере живе bijelci, док у привредно неразвијеним земљама juga живе углавном обојени становници (crna rasa, žuta rasa и mješanci).

Будући да развијене капиталистичке земље недovoljno ulažu за развој заосталих држава, покренуле су несврстане земље међусобну suradnju и по-
маганје на свим подручјима. Један од покретача господарске suradnje нера-
звијених била је наша земља.

NAC. DOHODAK PO STANOVNIKU U DOLARIMA 1970.

NACIONALNI DOHODAK U MILIJARDAMA DOLARA 1970.

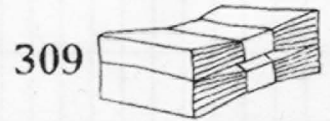
ODNOSI IZMEĐU RAZVIJENIH I NERAZVIJENIH DRŽAVA U SVIJETU.

Koliko ima više stanovnika u nerazvijenim nego u razvijenim zemljama svijeta? Koliko puta je nacionalni dohodak razvijenih zemalja veći od dohotka nerazvijenih? Doznajte koliki je nacionalni dohodak po stanovniku u SFRJ i u koje bismo je zemlje prema dohotku mogli ubrojiti?

NAC. DOHODAK PO STANOVNIKU U DOLARIMA 1970.

NACIONALNI DOHODAK U MILIJARDAMA DOLARA 1970.

RAZVIJENI
NERAZVIJENI

USTAV 1946

Značajke Ustava FNRJ 1946.

U FNR Jugoslaviji prema Ustavu cjelokupna vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu. To je osnovna tekovina NOB-a. Narodni zastupnici odgovorni su svojim biračima i oni ih mogu opozvati.

PITANJE SVOJINE

Sva sredstva za proizvodnju nalaze se u rukama triju vlasnika: države (općenarodna imovina), zadruga (zadružna imovina) i privatnih osoba (privatna imovina). Gospodarstvo i njegov razvoj usmjerava država općim privrednim planom. Zemlja pripada onome koji je obrađuje. Velikih privatnih zemljišnih posjeda ne može biti.

(POVIJEST 2, SK, 1977)

L'abolizione della proprietà privata

I comunisti credevano che la ripartizione della ricchezza nella società capitalista, come ai tempi della Jugoslavia monarchica, fosse ingiusta, dato che un piccolo numero di persone possedeva quasi tutta la ricchezza (fabbriche, miniere, banche, negozi, terra). Secondo questa concezione, tutti gli altri individui erano sfruttati dai proprietari di fabbriche e negozi perché lavoravano per una misera paga mentre i proprietari si appropriavano di tutto il guadagno. I comunisti già nel 1945 approvarono la **Legge sulla riforma agraria** e nel 1946 la **Legge sulla nazionalizzazione**, con cui fu abolita la proprietà privata. Fu così soppressa l'economia di mercato, rimpiazzata dall'economia pianificata. Tutte le fabbriche, le miniere, le banche, i grandi negozi furono confiscati ai proprietari e trasformati in proprietà statali. Con la legge sulla riforma agraria fu confiscata la terra ai grandi proprietari, in primo luogo alla Chiesa, che nella Jugoslavia monarchica era il maggior proprietario terriero. La terra fu così distribuita ai contadini. Nell'immediato dopoguerra ebbe inizio anche un processo di **colonizzazione interna**: gli abitanti delle regioni più povere e sterili (Lika, Dalmatinska Zagora, Banovina, Kordun) si trasferivano nelle regioni fertili della Slavonia e della Vojvodina. Ai contadini poveri furono distribuiti 94.000 ettari di terre e boschi. Parte di queste terre erano di proprietà dei Tedeschi della Slavonia; dopo la fine della guerra i Tedeschi erano diventati una minoranza non gradita (visto che parte di loro aveva collaborato con i nazisti) e 90.000 Tedeschi abbandonarono la Jugoslavia.

Ben presto ebbe inizio anche la **collettivizzazione**, un processo con cui i contadini furono costretti a mettere in comune la loro terra in aziende collettive (cooperative). Questo esperimento non dette buoni risultati e ben presto fu abbandonato.

(LIBRO DI STORIA)
EDIT, 2010

cerca di sapere se anche ai giorni nostri in Croazia c'è qualcosa di proprietà dello stato.

JOŠ MALO

Rezolucija Informbiroa u lipnju 1948.

● Kada je i s kojom namjerom osnovan Informbiro?

Između našeg i sovjetskog državnog i partijskog vodstva pojavile su se razlike u gledanju na socijalizam kao sustav. Staljinu se nije sviđala samostalna politika Jugoslavije kojom joj se osiguravala nezavisnost i tekovine revolucije. U toku izvršavanja zadataka Petogodišnjeg plana došlo je do napada komu-

nističkih partija **Informbiroa** na našu Partiju. Politbiro CK KP Jugoslavije optuživan je da vodi protusovjetsku politiku i da se prodaje zapadnim kapitalističkim zemljama. Zapravo, sovjetsko vodstvo sa Staljinom na čelu bilo je **protiv posebnog jugoslavenskog puta u socijalizam**, uvjereni da se na tom putu sve partije moraju držati sovjetskog iskustva. Bilo je također za hegemoniju sovjetske partije i države nad drugim partijama i socijalističkim državama.

Napad zemalja Informbiroa bio je težak udarac Jugoslaviji u jeku izgradnje socijalizma. Naime, najveći broj tvornica i elektrana trebalo je da dobije uređaje iz Sovjetskog Saveza, Čehoslovačke, Poljske i Mađarske. Sve su narudžbe iznenada, pod pritiskom Sovjetskog Saveza otkazane, a Jugoslaviju su napustili i sovjetski stručnjaci. Jugoslaviji je također zaprijetila i opasnost rata jer su izazovi na našim granicama od država istočne Evrope ugrožavali njezin suverenitet. Sovjetski Savez je provodio gospodarsku blokadu i pokušao politički izolirati FNR Jugoslaviju.

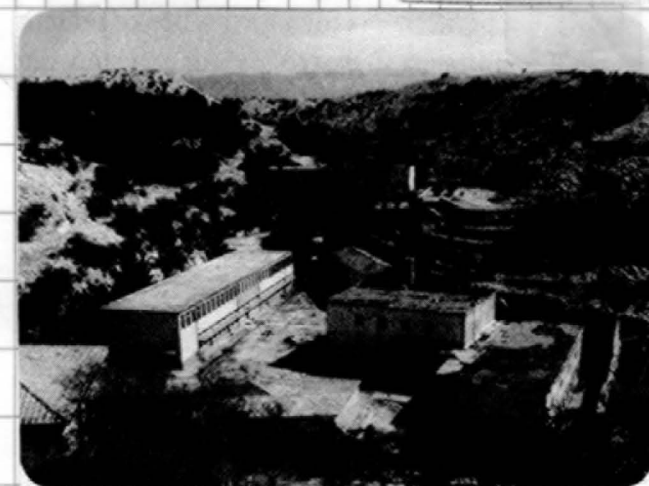
HRVATSKA POVIJEST, SK, 2004

Ubrzo se pokazalo da SSSR, predvođen Staljinom, ne doživljava novonastale komunističke zemlje (a među njima ni Jugoslaviju) kao partnere već kao poslušne satelite koji trebaju bez pogovora ispunjavati „prijedloge“ (u stvari – naredbe) koje stižu iz Moskve. Jugoslavensko se vodstvo tome usprotivilo 1948. godine, a Staljin ga je rezolucijom Informbiroa optužio za antisocijalističku politiku. Time je praktički pozvao sebi odane komuniste unutar Jugoslavije da svrgnu Tita i njegove suradnike. Međutim, usprkos gospodarskoj blokadi SSSR-a i ostalih članica Informbiroa te prijetnji otvorenim sukobom, Tito je odlučio da neće popustiti Staljinovim pritiscima. Pritom je naredio okrutno obračunavanje sa Staljinovim pristašama unutar zemlje: otvarani su logori u koje su zatvarani i sadistički (tj. Staljinovim metodama) mučeni pristaše Informbiroa (na posebno zlom glasu bio je Goli otok). Mnogim je komunistima, naime, bilo teško shvatiti ovako naglu promjenu – donedavno Staljin je prikazivan genijalnim državnikom i uzorom u svakom pogledu, a preko noći postao je tiraninom i neprijateljem. Valja naglasiti da je sukob sa sovjetskim vodstvom, uz spomenute užase, donio i neke pozitivne pomake. Naime, kako su zemlje članice Informbiroa prekinule suradnju (gospodarsku, političku) s Jugoslavijom, ona se polako počela otvarati prema zapadnim zemljama, a s vremenom je pokrenuta i inicijativa za stvaranje bloka nesvrstanih zemalja.

POVIJEST 2
SK, 1977

Današnji izgled bivšeg zatvorskom kompleksa na Golom otoku

POVIJEST 4, PROFIL, 2009

U Hrvatskoj su pristaše rezolucije Informbiroa bili uglavnom iz redova srpskoga stanovništva. Opće je mišljenje bilo da centralistička Jugoslavija pod sovjetskim starateljstvom predstavlja najsigurniji jamac za privilegirani položaj koji su Srbi uživali u Hrvatskoj. Isto tako, privlačila se i teza o materijalnom zapostavljanju krajeva koji su bili većinski naseljeni Srbima. Na području sjeverozapadne Bosne i u obližnjim hrvatskim krajevima došlo je i do otvorene oružane pobune. Pobunjenike su predvodili srpski partizanski veterani, a zagovarali su povratak kralja Petra II. u zemlju te ukidanje prisilnog otkupa žita. Pobuna je ubrzo ugušena.

POVIJEST 4, PROFIL, 2009

Le celle di Goli otok. I prigionieri lavoravano prevalentemente nelle cave ed erano sottoposti a torture quotidiane. Per fare un esempio, le guardie li spingevano a maltrattarsi a vicenda. Chi non partecipava a questo gioco perverso veniva punito ancor più severamente.

SULLE TRACCE DEL
PASSATO, EDIT, 2010

Pristaša rezolucije Informbiroa bilo je i u Jugoslaviji. Nazivani su ibeovcima ili kominformovcima. Još uvijek nije poznat njihov točan broj, ali u nekim se istraživanjima tvrdi da su činili gotovo petinu ukupnog članstva KPJ. Također, nisu bili jednako raspoređeni u svim jugoslavenskim republikama: najviše ih je bilo u Crnoj Gori i Srbiji, a najmanje u Hrvatskoj. Vrlo velik broj časničkog kadra Jugoslavenske narodne armije (JNA) izjasnio se kao pristaše rezolucije. Ibeovci su bili tretirani kao sovjetski špijuni te izdajnici jugoslavenske revolucije. Zbog toga je postupak prema njima bio vrlo oštar. Mnogi su zatvoreni na temelju neprovjerenih ili anonimnih prijava. Otvoren je i poseban koncentracijski logor za ibeovce. Bila su to dva nenaseljena otoka između Raba i kopna: Goli otok i Sveti Grgur. Zbog brutalnih postupaka kojima su bili izloženi zatvorenici mnogi su tamo i umrli.

Stalin però aveva sopravvalutato la propria forza. Nonostante il grande prestigio che l'URSS godeva tra i comunisti jugoslavi, in quanto patria del comunismo, la loro fede in Tito si dimostrò più forte. Il PCJ espulse dalle proprie fila i sostenitori di Stalin e li deportò nell'isola di Goli otok (Isola calva), dove trascorsero vari anni in prigionia in condizioni di vita molto difficili. Durante questa epurazione furono coinvolti anche molti innocenti.

HISTORIJA ZA 8. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE, SVJETLOST, SARAJEVO, 2004

Ibeovci su imali i jaku spoljnu podršku, ali nisu uspjeli srušiti Tita ne zato što su bili malobrojni, nego zato što su i sami međusobno bili podijeljeni i što nisu imali jedinstven program. Tito i rukovodstvo KPJ su bili svjesni da borbu protiv ibeovaca mogu dobiti samo putem grube sile i surovih represija. Zatvori su bili puni a otvoreni su i novi kažnjenički logori sa vrlo strogom disciplinom: Goli otok, Sveti Grgur i drugi. Sukob s Staljinom ostavio je teške posljedice u razvitku cjelokupnog ekonomskog i političkog sistema u Jugoslaviji čiji se recidivi i danas osjećaju.

Hapšeni su, proganjani, osuđivani bez pravog sudskog procesa, neki su naprosto nestajali preko noći... Brojni pristaše Staljina proveli su teške godine internacije i prisilnog rada na Golom otoku. Tamo ih se lomilo fizički i psihički. Unutrašnji politički obračuni bili su vrlo snažni. Mnogi su ljudi završili u zatvoru samo zbog anonimnih dojava i neutemeljenih optužbi. Dugo vremena bili su zatvoreni bez suđenja i kazne. Komunistički režim u Jugoslaviji ponovno je pokazao svoju okrutnost u obračunu s političkim protivnicima.

O Golom otoku napisano je mnogo stranica lijepe književnosti i publicističkih djela, snimljeni su filmovi. Na tom otoku između kopna i Raba nema nikakve vegetacije, otud mu i ime – Goli. Kažnjenički logor za informbiroovce otvoren je 1949., a od sredine pedesetih na otoku je postojao zatvor, odnosno popravni dom za maloljetne osobe (do 1988.).

POVIJEST 4, PROFIL, 2000

Svi građani FNRJ ravnopravni su pred zakonom bez obzira na narodnost, rasu i vjeru. Svi građani bez razlike u spolu, koji su navršili 18 godina imaju pravo birati i biti birani u sve organe državne vlasti. Biračko pravo vrši se tajnim glasovanjem. Žene su ravnopravne s muškarcima na svim područjima društvenog, političkog i gospodarskog života.

RAVNOPRAVNOSTI I NACIONALNO PITANJE

POVIJEST VIII, ALFA, 2004

Drugu Jugoslaviju nije prihvaćala ogromna većina njenih stanovnika. Stoga su bila česta skupna i pojedinačna nezadovoljstva, koja su gušena nasiljima režima. Najveći otpor i izuzetno okrutna represija bila je u Hrvatskoj. Počela je već krajem rata i u poraću masovnim likvidacijama hrvatskih vojnika i civila kod Bleiburga i na Križnom putu. Poslije se nastavila u logorima, oduzimanjem imovine, prisilom nad seljacima, gospodarskim iscrpljivanjem svih dijelova Jugoslavije u korist razvoja Srbije, progonom Katoličke crkve i vjernika, srbi-zacijom hrvatskog jezika i kulture i općenito obezvrjeđivanjem svega što je imalo hrvatski nacionalni značaj. U sličnom položaju bile su i druge nesrpske nacije.

Slijedilo je iseljavanje Hrvata u svijet zbog političkih i gospodarskih razloga. Najmasovniji izraz nezadovoljstva u Hrvatskoj bio je hrvatski nacionalni pokret Hrvatsko proljeće 1970./1971., kojeg su predvodili mladi hrvatski komunisti, hrvatski intelektualci i sveučilištarci. Zahtijevali su ukidanje centralizma i jugoslavenskog (srbijanskog) unitarizma. Hrvatsko proljeće završilo je sudskim presudama i policijskim torturama.

Iako potisnuto, hrvatsko pitanje u drugoj Jugoslaviji čekalo je priliku za svoje rješenje do čega je došlo u devetdesetim godinama 20. stoljeća.

Posebno osjetljivo bilo je nacionalno pitanje koje su komunisti pokušali riješiti nametanjem nacionalnog unitarizma (prisjeti se značenja ovog pojma), a u svakoj je prigodi isticana parola o „bratstvu naroda i narodnosti FNRJ i jedinstvu radničke klase“. U skladu s time, svako isticanje vlastite nacije (uključujući i bezazleno pjevanje pjesama kao što su npr. Ustani bane, Vilo Velebita i sl.) proglašavano je nacionalizmom, šovinizmom i kontrarevolucijom kojima je cilj „razbijanje bratstva i jedinstva“ i kao takvo je bilo kažnjivo – mnogi su Hrvati završili u zatvoru upravo zbog takvih „zločina“.

POVIJEST
3K, 2009
TROBOJISNJE

ŠKOLSTVO I CRKVA

Škole su državne i odvojene su od crkve. Osnovno školovanje obvezno je i besplatno. Država posvećuje osobitu brigu mladeži i zaštićuje njezin odgoj. Narodna skupština FNRJ vrhovni je organ državne vlasti. Vlada FNRJ najviši je izvršni i upravni organ vlasti. Nju imenuje i razrješava Narodna skupština. Jugoslavenska armija je oružana sila FNRJ. Ona čuva i brani nezavisnost, integritet i slobodu naroda.

Prema ovim osnovnim načelima ustava FNRJ, nova Jugoslavija je država narodne demokracije u kojoj se izgrađuje socijalističko društveno uređenje.

POVIJEST 2 ŠK 1977 / HR. POVIJEST ŠK 2009

Odnos komunističkog režima prema crkvi

Jedna od bitnih odrednica komunizma jest ateizam. Stoga je odnos komunističke vlasti prema vjerskim zajednicama bio izrazito neprijateljski: religiju se smatralo „opijumom za narod“ te se protiv vjere i vjernika provodila sustavna propaganda, među ostalim i u školama (o nazadnosti religije učilo se, među ostalim, u sklopu predmeta zvanog marksizam). (Pokušaj objasniti značenje formulacije da je religija „opijum za narod“.) Uz navedeno, crkva je smatrana i političkim suparnikom. Kako drugih stranaka osim KPJ nije bilo, crkva je bila jedino mjesto okupljanja nekomunista i premda se nije otvoreno

bavila politikom, vlasti su bile svjesne njezina anti-komunističkog raspoloženja. Stoga su se bojale njezina utjecaja jer je broj vjernika, usprkos šikaniranjima kojima su često bili izloženi (ili baš zbog njih!), i dalje bio vrlo velik. Ustav FNRJ jamčio je svim građanima slobodu vjeroispovijesti i ravnopravnost, međutim u stvarnosti je vjernicima bilo znatno teže uspeti se na neki rukovodeći položaj. Neka su im mjesta bila potpuno nedostupna (npr. u vojsci, policiji, sudstvu i sl.) jer je glavni kriterij njihova popunjavanja (često i jedini) bila aktivnost u partiji. Posebno teške trenutke Katolička je crkva proživljavala neposredno nakon rata kada su brojni svećenici i vjernici bili izloženi progonu, oduzeta (nacionalizirana) joj je većina imovine, a njezin se ugled pokušao uništiti i brojnim sudjenjima svećenicima (većina sudjenja bila su tzv. montirani procesi) optuženima za suradnju s ustašama i okupatorima. Najpoznatiji takav montirani proces jest onaj zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu koji je 1946. godine osuđen na 16 godina zatvora. Kaznu je izdržavao u Staroj Gradiški i Lepoglavi, a potom je interniran u rodno selo Krašić u kojem je i umro 1960. godine. Papa Pio XII. pokazao je što misli o pravednosti presude komunističkog suda proglašivši, nakon što je ona donesena, Stepinca kardinalom. FNRJ je zbog toga prekinula diplomatske odnose s Vatikanom.

• Sto je sve uzrokovalo izrazito neprijateljski odnos države prema crkvi? Na koje se sve načine to neprijateljsko stajalište odražavalo?

JEDAN OD NAJVEĆIH PROBLEMA NOVE JUGOSLAVIJE BILA JE KULTURNA ZAOSTALOST I NEPISMENOST. Na slici vidimo jedan od brojnih tečajeva za opismenjavanje odraslog stanovništva.

Kapitalističke zemlje i izgradnja socijalizma u FNRJ

Kapitalističke zemlje Zapada, naši saveznici u ratu, protivili su se izgradnji socijalizma u FNR Jugoslaviji. Zbog revolucionarnih zahvata nakon oslobođenja, provođenja nacionalizacije i izvlaštenja stranog kapitala, nastojali su usporiti ili spriječiti izvršavanje zadataka postavljenih Petogodišnjim planom. (Oni nisu željeli da se Jugoslavija gospodarski osamostali.) Njima je, naprotiv, bilo u interesu da je vežu investicijama svoga kapitala i sredstvima za proizvodnju, industrijalizaciju i elektrifikaciju. Oni su također bili protiv vojničkog jačanja Jugoslavije i njezina vezanja sa SSSR-om.

Radničko samoupravljanje 1950.

Gotovo nesavladive teškoće koje su nastale zbog zategnutih odnosa s državama Informbiroa i teško uspostavljanje trgovačkih odnosa s kapitalističkim zemljama nisu onemogućile izgradnju socijalizma u našoj zemlji, odnosno izvršenje Petogodišnjeg plana. Zbog novonastale potrebe za obranom zemlje Petogodišnji je plan morao doživjeti neke promjene. Sve su teškoće nadvladane zrelošću i sviješću radničke klase na čelu s KP Jugoslavije. Naši su radni ljudi, okupljeni u Narodnoj fronti, mnogo pridonijeli u izgradnji zemlje. Na mnogim radilištima istakla se omladina, osobito u izgradnji željezničkih pruga, cesta i električnih centrala.

Radni kolektivi su shvatili da izgradnja socijalizma zavisi isključivo od njih samih. Radnička klasa imala je vodeću ulogu u izgradnji socijalizma. Stoga je morala preuzeti i upravljanje tvornicama. Narodna skupština donijela je sredinom 1950. Zakon po kojemu radni kolektivi upravljaju državnim privrednim poduzećima i višim privrednim udruženjima. Time je u FNR Jugoslaviji ostvareno socijalističko načelo — tvornice radnicima!

Prema tom zakonu radni kolektivi upravljaju svojim tvornicama preko radničkih savjeta i upravnih odbora. Članovi radničkih savjeta biraju se na godinu dana i mogu se opozvati. Njihove zaključke provode u djelo upravni odbori. Oni vrše kontrolu nad radom poduzeća. Time je u vlasništvo društva odnosno u ruke radničke klase prešla vlast koja je do tada bila u rukama organa države.

Društveno upravljanje

U javnim službama koje se bave školstvom, znanostu, zdravstvom i stambenom izgradnjom uspostavljeno je također društveno upravljanje preko odbora i savjeta građana koji su zainteresirani za rad tih ustanova. Osnivanjem općina — komuna ujedinile su se osnovne gospodarske, kulturne, socijalne i druge službe u samoupravne organe građana. U komunama se usklađivao inte-

res državne zajednice s interesima radnog naroda. Prema tome, tri su osnovna oblika samoupravljanja građana i to: u radnim (proizvodnim) organizacijama, u javnim službama i političko samoupravljanje, u komunama, kotarima, republikama i federaciji.

U izgradnji socijalizma naglašena je vodeća uloga radničke klase uspostavljanjem vijeća proizvođača. Ta vijeća, birana od proizvođača — radnih kolektiva, sudjeluju u radu komuna, u organima vlasti kotara, u pitanjima privrede, financija, budžeta, socijalnog osiguranja i uređenja rada.

RADNIČKO SAMOUPRAVLJANJE
NOVI PRIVREDNI I KOMUNALNI SUSTAV

OVO SE NE SPOMINJE U
NOVIM UČBENICIMA

PLANSKA IZGRADNJA ZEMLJE

Važnost Petogodišnjeg plana za društveni preobražaj FNRJ

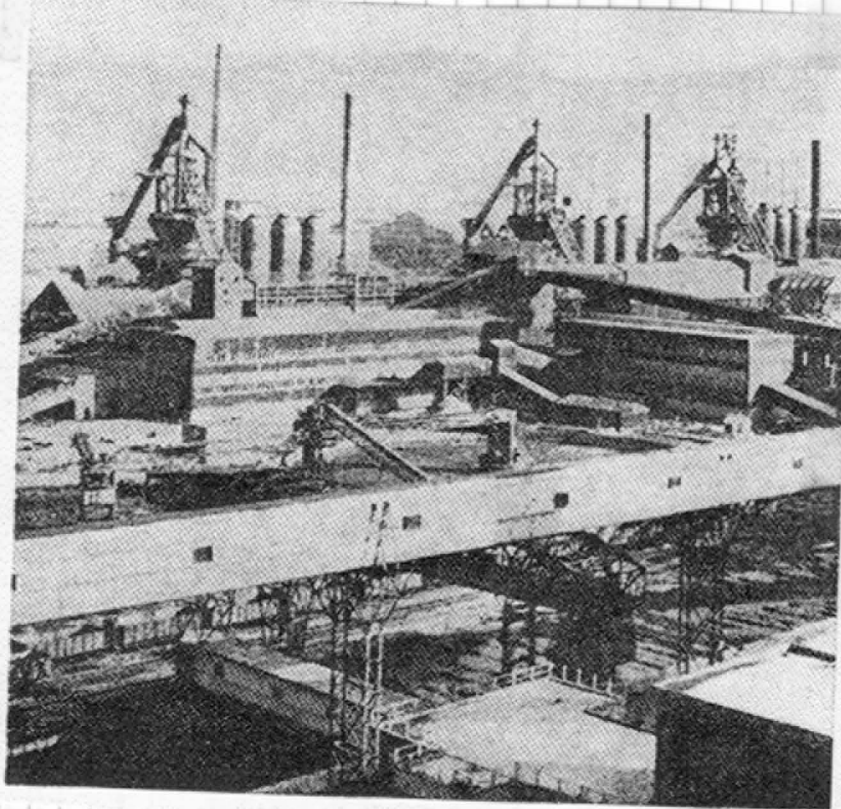
Petogodišnji plan bio je veoma važan za društveni preobražaj naše zemlje na njezinu putu u izgradnji socijalizma. Industrijalizacija i elektrifikacija osiguravale su podizanje životnih uvjeta radnih ljudi. Izvršavanje plana odrazilo se i na sve društvene djelatnosti. Ono je ubrzalo prosvjetni i kulturni razvoj.

Radnička klasa, radno seljaštvo, narodna inteligencija i osobito omladina s oduševljenjem su se prihvatili rada u izvršavanju zadataka Petogodišnjeg plana koji je postao obveza svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Ubrzano ostvarivanje Petogodišnjeg plana vidljivo je iz podataka da je već potkraj 1949. godine ostvareno tri četvrtine predviđene izgradnje industrijskih poduzeća. Izgradnja industrije, rudarstva i električnih centrala bila je najveća upravo u nekoć najzapuštenijima, najzaostalijim zemljama, kao što su bile Makedonija, Bosna i Hercegovina i Kosovo. Silan polet za izvođenje Petogodišnjeg plana bio je plod zajedničkih interesa svih naših naroda — bratstva i jedinstva naroda i narodnosti u FNR Jugoslaviji.

● Kako se ostvarivao Petogodišnji plan?

»MI GRADIMO PRUGU — PRUGA GRADI NAS« — bila je radna lozinka članova Narodne omladine Jugoslavije (NOJ) i SKOJ-a. Stotine tisuća omladinaca i omladinki krenulo je 1946. na prugu Brčko—Banovići, 1947. na prugu Samac—Sarajevo i Autocestu »Bratstvo—jedinstvo«, zatim su slijedili hidrocentrala Vinodol, pruga Banja Luka—Doboj itd.

ZAPOČELA JE PLANSKA IZGRADNJA ZEMLJE.

Na slici je zenička Željezara koja je uz »Litostroj« u Ljubljani, »Jugoturbina« u Karlovcu, »Prvomajsku« u Zagrebu, Tvornicu »Ivo Lola Ribar« u Zelezniku kraj Beograda bila jedan od temeljnih kamena buduće teške industrije u FNRJ.

Pročitajte

SVI NA IZBORE

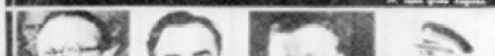
Pod parolom »Svi na izbore« održani su 11. studenog 1945. prvi slobodni izbori na kojima je narod potvrdio da hoće republiku i Tita, a neće monarhiju i kralja. Donosimo rezultate izbora prema knjizi F. Čulinovića, **Dokumenti o Jugoslaviji** (str. 549—550).

IZBORI

POVIJEST 3K 1972

MANUALE DI STORIA EDIT 210

Lista dei candidati del Fronte popolare alle elezioni del 1946 per la Dieta costituente della Repubblica Popolare di Croazia. Da chi era guidata la lista? Quante donne e quanti uomini sono presenti sulla lista? Che cosa ne pensi? Fai una ricerca per sapere qual è la situazione nella Croazia odierna: quanto sono rappresentate le donne nella Dieta (Sabor) e nel governo della Repubblica di Croazia?

POVIJEST 4
PROFIL 2000

Postojala je samo jedna izborna lista, lista Narodne fronte, kojoj je na čelu stajao Josip Broz Tito. Osim kutija s listom Narodne fronte, na glasačkim je mjestima bila postavljena i prazna, tzv. "čorava", kutija. U nju su glasači mogli baciti svoju gumenju kuglicu pomoću koje se glasovalo ako nisu bili zadovoljni ponudenom listom. Prema službenim rezultatima, na izbore je izašlo više od 88% ljudi s pravom glasa. Za listu Narodne fronte glasovalo je više od 90% izašlih na izbore.

Svoje planove o preuzimanju vlasti i izgradnji socijalističkog društva prema uzoru na SSSR komunisti su proveli u djelo ubrzo nakon rata. Naime, potkraj 1945. godine provedeni su izbori na kojima je jedina istaknuta lista bila ona Narodne fronte, političke organizacije u kojoj su prevlast imali komunisti (nositelj liste bio je Josip Broz Tito). Budući da nisu imali protukandidata, komunisti su, jasno, pobijedili na izborima. (Usporedi ove izbore s izborima u današnjoj RH. U čemu je razlika? Smatraš li prve poslijeratne izbore poštenima? Objasni svoje mišljenje.) Na taj su način izabrani poslanici u

HR POVIJEST 3K 2009

Izbori za Ustavotvornu skupštinu održani su 11. studenoga 1945. Narodna fronta, koja je ujedinjavala sve demokratske političke snage na čelu s predsjednikom maršalom Josipom Brozom Titom, izašla je na izbore za Ustavotvornu skupštinu sa svojom listom. Pored liste Narodne fronte postavljena je i izborna kutija bez liste da bi se odmjerile snage napretka i nazatka, novog i starog.

Lista Narodne fronte dobila je na izborima golemu većinu glasova. Za njezine kandidate glasalo je 90% upisanih birača. Tako su narodi i narodnosti Jugoslavije preko Narodne fronte iskazali potpuno povjerenje politici koju je vodila Komunistička partija Jugoslavije. Neprijatelji nove Jugoslavije doživjeli su potpun poraz.

GOSPODARSTVO POLITIKA I GOSPODARSTVO, 2002 (ŠK)

UVOD U EKONOMIJU

U drugim dvama oblicima regulacije, planskome i tržišnom gospodarstvu, zastupljena su i dva osnovna tipa mehanizama za usklađivanje nacionalne proizvodnje s nacionalnim željama.

komandno gospodarstvo

U komandnom gospodarstvu država donosi sve odluke u svezi s proizvodnjom i raspodjelom.

Vlada se u takvim državama može ponašati diktatorski, a može pokušati biti i demokratska. Doslavno može određivati stanovništvu što jesti i piti, što odijevati i obuvati, te tko će živjeti bogato, a tko siromašno.

U komandnim gospodarstvima resursi su uobičajeno državno vlasništvo (npr. na Kubi). To olakšava rješavanje problema što, kako i za koga proizvoditi, i to se uglavnom određuje donošenjem planova.

Postoje li države u kojima se u komandno gospodarstvo probijaju elementi tržišnoga gospodarstva?

negativno
fremičenje

tržišno gospodarstvo

Tržišno gospodarstvo druga je krajnost u načinu rješavanja problema što, kako i za koga proizvoditi. To se rješava posredovanjem ponude i potražnje i na toj osnovi formiranjem cijena koje prisiljavaju proizvođače da proizvode ono što je društveno potrebno.

Naime, u tržišnim gospodarstvima pojedinci donose ekonomske odluke na osnovi tržišnih signala i vlastitih preferencija. Oni odlučuju što će proizvoditi, za koga će raditi i kome će prodavati te hoće li unajmiti i druge resurse koje posjeduju. Oni odlučuju što će kupiti na tržištima dobara i usluga.

U isključivo tržišnom gospodarstvu država ima malu ulogu, obično u zaštiti prava pojedinaca, vlasništva i sl. Prema tome, u takvim je gospodarstvima tržište veliki automatski regulator cjelokupne proizvodnje.

Wall Street

ZAKLJUČAK

Razvijena su gospodarstva mješovita gospodarstva s pretežno tržišnim reguliranjem, u kojima većinu odluka donose pojedinci i poduzeća, ali neke donosi i država.

Politika miroljubive koegzistencije i nesvrstavanje

U svijetu danas postoje snage koje uviđaju da politika zaoštavanja, naoružavanja i »ravnoteže straha« vodi čovječanstvo prema mogućoj katastrofi, samouništenja, zato predlažu mirno rješavanje svih sporova i ravnopravnu suradnju svih naroda i država bez obzira na društveni poredak, gospodarsku razvijenost i veličinu. Te snage ne žele pristupiti ni jednom bloku ili savezu država, nego predlažu **neangažiranje ili nesvrstavanje** kao trajnu politiku i tako djeluju pozitivno na oba bloka i pridonose učvršćivanju mira u svijetu.

Jedan od najistaknutijih pokretača politike nesvrstavanja u vanjskoj politici i aktivne koegzistencije između država s različitim uređenjem je SFR

Jugoslavija s Josipom Brozom Titom na čelu koji je uz preminule predsjednike Indije — Nehrua i Egipta — Nasera bio inicijator pokreta nesvrstavanja ili neangažiranja.

POVIJEST 2 (ŠK) 1977

TRKA U NAORUŽAVANJU SE NASTAVLJA.

Jedan od temeljnih problema suvremenog čovječanstva je razoružanje i uništenje zaliha termonuklearnih oružja. Iako se o tom problemu raspravljalo u okviru UN i u međusobnim pregovorima između SAD i SSSR-a, takmičenje između tih dviju velesila se i dalje nastavlja. Otkrivene su dalekometne rakete zemlja-zemlja, zemlja-zrak i voda-zrak. Na slici je ispaljivanje rakete voda-zrak.

Titu je, kao jedan od osnivača pokreta nesvrstanih, često putovao zemljama Trećega svijeta.

Na fotografiji su prikazana djeca u Mongoliji s jugoslavenskim zastavama tijekom Titovog posjeta toj zemlji. Kakva je poruka ovom fotografijom s Titovog putovanja poslana jugoslavenskoj javnosti?

PROFIL 2009
POVIJEST 4